

רשק
שיעורי
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק קדושים כה ניסן תשע"א ♦ דף היומי בבלי: מנחות נא ירושלמי: שבת עז

וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל...

במדרש רבה: הדא הוא דכתיב 'עץ חיים היא למחזיקים בה' וכו'. ר' הונא ור' ירמיה אמרו בשם ר' חייא בר אבא, עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחופות לבעלי המצוות אצל בני תורה בגן עדן. ואית ליה ג' קריין, חדא 'כי בצל החכמה בצל הכסף'. ב', אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה'. והדין, 'עץ חיים היא למחזיקים בה'.

המדרש למד ממשמעותו של הפסוק, כי הוא מצוה לנטוע עץ, ואיזו מצוה יש בזה, אם משום יישוב ארץ ישראל, הרי גם לבנות בית ולזרוע שדות וכל כיוצא בזה הוא בכלל המצוה, ואין מצוה מיוחדת בנטיעה דווקא. לכן דורש המדרש את מצוות נטיעת עץ מאכל על 'עץ חיים היא למחזיקים בה' על המחזיקים בעץ החיים התומכים בלומדי תורה. על זה מביא המדרש, שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחופות לבעלי המצוות, היינו מחזיקי תורה, אצל בני תורה בגן עדן. אבל תמה בזה ה'יפה תואר', מדוע הוצרך המדרש לשלשה פסוקים כדי ללמוד דבר זה.

ונראה לפרש על פי מה שנפסק בשולחן ערוך (יו"ד רמז א) ומי שאי אפשר לו ללמוד, מפני שאינו יודע ללמוד, או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. וכתב על זה הרמ"א ותחשב לו כאילו לומד בעצמו. עוד כותב הרמ"א ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה, ויחלוק עמו בשכר. אבל אם כבר עסק בתורה, אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתן לו. והיינו, שמתנה עם חברו שיחלקו שניהם את חלקיהם, שמסכימים הם ביניהם שיתן זה מה שירויח חצי לחברו לומד התורה לפרנסתו, וחצי לימוד התורה יחשב לזכותו של בעל הממון. אולם תנאי זה יכולים הם להתנות ביניהם רק מראש, היינו שלימוד התורה שילמד זה מכאן ולהבא יזקף לזכותו של זה שיפרנס אותו.

אבל מי שבא 'לקנות' את חלקו של העוסק בתלמוד תורה, ומוכן לפזר סכום רב כדי לזכות בחלקו בתורה שכבר למד הלה, לא עשה כלום. אולם כתב המהרי"ט, שגם בזה, היינו כשנתן סכום רב כדי לקנות את זכות התורה שכבר עסק בה הלה מכבר, אף על פי שלא זכה במקחו, נותנים לו מן השמים שכר מצוה על התעוררותו וחביבותו, שהוציא דמים מרובים על חביבות התורה, שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה.

נושאי הדף בעלון

מתי למול תינוק שנולד לאחר זמן
כניסת השבת לפי שיטת הגאונים
וקודם זמן רבינו תם.....מנחות נא

הקרבת קרבנות בזמן
הזה.....מנחות נב

קריאת תיבת 'ממנו' בנו"ן דגושה, וגט
שכתב בו 'מנהי'.....מנחות נג

איסורים שבטל טעמם וחזרו
והוכשרו, ודין
הג'לטין.....מנחות נד

אופן שיעורה של גרוגרת של איסור
שהצטמקה.....מנחות נה

מחק אות אחת מהשם ובא חברו
ומחק עוד אות.....מנחות נו

טבעו ודינו של מלח לענין
חימוץ.....מנחות נז

כפתור ופרח.....עמוד 5

מתי למול תינוק שנולד לאחר זמן כניסת השבת לפי שיטת הגאונים וקודם זמן רבינו תם

בקנין תורה (שו"ת, ח"א סי' צו אות ה) נשאל לענין תינוק שנולד בליל שבת קודש כ"ה או כ"ח דקות אחר השקיעה, והנה לפי דעת הגאונים (הו"ד במשנ"ב סי' רסא ס"ק כג) נחשב זמן זה ללילה גמור, כיון שדעתם שבין השמשות הוא מיד לאחר השקיעה, ושיעור זמן בין השמשות הוא מהלך שלשת רבעי מיל והוא לערך י"ח דקות, וכ"ה או כ"ח דקות לאחר השקיעה ודאי כבר נחשב ללילה, ואם כן לדעה זו יש למול את התינוק בשבת הבאה.

אך לפי דעת רבינו תם וכן דעת **השו"ע** (שם ס"ב) נחשב שנולד התינוק בערב שבת, כיון שלפי דעתו זמן בין השמשות הוא לאחר מהלך שלשה מילין ורביע מלאחר השקיעה, וכ"ה או כ"ח דקות לאחר השקיעה עדיין יום גמור הוא, ויש למול את התינוק לפי דעה זו בערב שבת הבאה, ולפי דעה זו אם לא מלו את התינוק בערב שבת אסור למול את התינוק בשבת, שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת (יו"ד סי' רסו ס"ב).

והרב השואל כתב, שיש למול את התינוק בשבת, מפני שלמול אותו בערב שבת אי אפשר מפני שיטת הגאונים שעדיין לדעתם לא הגיע זמנו למול, ומילה קודם הזמן אינה מילה לרוב הפוסקים (ט"ז ושי"י יו"ד סי' רסב ס"ק ב, וכ"פ הרמ"א בסי' רסד ס"א), ואם ימול את התינוק ביום ראשון, נמצא שהוא מבטל את מצות מילה בזמנה, שלכל הדעות יום ראשון אין זמנו למול. ועל כן נראה שיש למול את התינוק בשבת שאז מקיים מצות מילה בזמנה לפי שיטת הגאונים, ובזה יש לסמוך על דעת הגאונים, ואף שיש בזה חילול שבת לדעת ר"ת [גם לשיטת ר"ת מכל מקום התינוק נימול כהלכה רק שחיללו שבת שלא כדין]. וכתב שם עוד, שאם אדם אחר שאינו אביו מל את התינוק אין זה איסור דאורייתא, עיי"ש, ובאיסור דרבנן יש לסמוך על שיטת הגאונים בכדי לקיים המילה בזמנה.

אולם **בקנין תורה** השיג על דבריו, וכתב שאין כדאי בכל זה לזלזל באיסור שבת החמורה, ומה בכך אם ימתינו וידחו המילה עד יום א', כיון שאין מדחה מחמת התרשלות רק מחמת חומר איסור שבת שמא אינו זמנו, וממילא באופן זה נחשב יום א' לזמנו ממש והרי הוא מקיים מצות מילה בזמנה, וכמו שכתבו התוספות בסוגייתנו (ד"ה אפי') שכל דבר שאינו דוחה את השבת ונצרך לעשותו בערב שבת, נחשב שזמנו העיקרי הוא בערב שבת. וכמו כן דבר שאינו דוחה את השבת ועושה אותו ביום א', נחשב שאז הוא זמנו העיקרי, ולכך אם עושים את המילה ביום א' מפני חשש חילול שבת הרי הוא מקיים מצות מילה בזמנה.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

הקרבת קרבנות בזמן הזה

בחתם סופר (שו"ת, יו"ד סי' רלו) הובא, שחותנו רבי עקיבא איגר כתב אליו שישתדל לקבל רשות להקריב קרבנות בזמן הזה במקום המקדש, על פי מה שפסק **הרמב"ם** (בית הבחירה פ"ו הט"ו) מקריבין אף על פי שאין בית. והשיב לו החתם סופר שהדבר אינו אפשרי מחמת שהישמעאלים אינם מניחים לבוא למי שאינו באמונתם, כי שם נבנה בית עבודה שלהם ואומרים שאבן השתיה באמצע הכיפה היא, ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם. ומוכח שדעת שניהם שבאמת מותר היום מן הדין להקריב קרבנות באם יתאפשר הדבר.

בהתעוררות תשובה (שו"ת, או"ח ח"ב סי' רפ) הביא, שראה מרב אחד שהקשה קושיא חמורה על שיטת המתירין להקריב בזמן הזה, [כוונתו להרב משה גינז, הו"ד בקובץ תל תלפיות (ח"ז, טבת תרנט, עמ' עז)], שהנה בזבחים (מה). מקשה הגמרא 'הלכתא למשיחא', והפירוש, למה הצריכו לקבוע הלכה בדבר שאינו נוהג בזמן הזה אלא לימות המשיח. ומשיבה הגמרא, אם כן כל הלכות שחיתת קדשים לא נלמד. ומתרצת הגמרא, שלימוד דיני המקדש הם בבחינת דרוש וקבל שכר, אבל הלכה אין צריך לקבוע. ואם מותר להקריב קרבנות בזמן הזה מדוע לא נקבע הלכה בהלכות קרבנות, הרי יש בזה דינים לכל דור ודור לכשיעלה בידנו למצוא רשות לזה גם קודם שיבוא המשיח.

וכתב, שודאי לא נעלם מהחתם סופר שהיה בקי בקדשים וטהרות כבאשרי יושבי ביתך, קושיית הגמרא הלזו, וגם לא ממרן הגרעק"א, אך המה בנו יסודם על דברי הכפתור ופרח (פ"ו) שהיה מן הראשונים בעלי התוספות, שהביא מר' חיים [הכהן] מפאריז, שאמר שיעלה לירושלים להקריב קרבנות, וקשה גם על רבינו חיים קושיא זו. ואכן רבינו חיים (הו"ד בתוס' זבחים שם ד"ה הלכתא, וביתר ביאר בתו"י יומא יג. ד"ה הלכה) העיר, שרק בשני מקומות הקשו בגמרא 'הלכתא למשיחא', אבל בארבעה מקומות [ואחד מהם הוא בסוגייתנו] נפסקו בגמרא הלכות בשחיתת קדשים, וביאר רבינו חיים, שרק במקום בו אמרו הלכה בדבר שנעשה איסור, הקשו בגמרא 'הלכתא למשיחא', כיון שכאשר יבנה בית המקדש אז יהיו כולם צדיקים, ולא יפגלו ולא יעשו איסור, וממילא הלכה זו אינה לדינא כלל אף כשיבנה הבית, וכמו כן יש לומר שמי שבזמן הזה מתאמץ להקריב, פשוט שלא יעשה איסור, כי רוצה לעשות מצוה ולא עבירה.

ועוד, שהתוספות (שם) תירצו שדווקא רב יוסף מקשה באותן שני מקומות 'הלכתא למשיחא', אבל שאר האמוראים לא חשו להקשות קושיא זו. וצריך לבאר מדוע באמת שאר האמוראים לא הקשו קושיא זו, ונראה לבאר ששאר האמוראים סוברים שקדושה ראשונה קידשה לשעתא וקידשה לעתיד לבוא, וכדעת רבי יוחנן בזבחים (קג:), ולכן גם היום ניתן להקריב במקום המקדש, ורב יוסף סבר כדעת ריש לקיש (שם) שסבר שלא קידשה לעתיד לבוא, ואכן בסוגייתנו פסק רבי יוחנן ההלכה וכן ביומא (יב:). פסק רבי יוחנן ההלכה, וזהו רבי יוחנן לשיטתו שקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא. והיות שנפסק להלכה (רמב"ם, בית הבחירה פ"ו הט"ו) כרבי יוחנן, וככל האמוראים שלא הקשו הלכתא למשיחא, ממילא יכולים להקריב קרבנות בזמן הזה, וכדברי רבי עקיבא איגר והחתם סופר.

קריאת תיבת 'ממנו' בנו"ן דגושה, וגט שכתב בו 'מנהי'

אמר רבי חנינא בר פפא, דבר כפירה גדול דברו מרגלים באותה שעה, כשאמרו 'כי חזק הוא ממנו' (במדבר יג לא), אל תיקרי ממנו אלא ממנו, כביכול שאפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם. וביאור הדברים, שתיבת 'ממנו' בלשון הקודש יש לה שני פירושים, האחד ברבים המדברים על עצמם, והשני כשמדברים על יחיד נסתר שאינו כאן. ואמר רבי חנינא שלא היתה כוונת המרגלים על עצמם, לומר שיושבי ארץ ישראל חזקים מהם, אלא על הקב"ה דיברו.

ודרשה זו הובאה גם בסוטה (לה.) ובערכין (טו.). ובסוטה כתב רש"י (ד"ה אל תקרי), שאין לגרוס בגמרא 'אל תקרי ממנו אלא ממנו', כיון שאין שום הפרש בקריאה בין כשהכוונה על רבים המדברים על עצמם ובין כשמדברים על יחיד נסתר, ואין כוונת הגמרא לדרשת 'אל תקרי' אלא לפרש את הכתוב בלבד. וכן כתבו התוספות בערכין (טו: ד"ה אל תקרי). ומבואר שלדעת רש"י ותוספות אין הפרש בקריאת תיבת ממנו.

אך **התוספות** (ערכין שם) הביאו שיש מפרשים שיש הפרש בקריאה, ש'ממנו' על רבים המדברים על עצמם הוא בנו"ן רפה, ו'ממנו' על יחיד נסתר הוא בנו"ן דגושה. והתוספות חלקו על דעה זו, וכתבו שלעולם הנו"ן דגושה. ובאמת כתב **באבן עזרא** (שמות א ט) שיש מחלוקת בדבר בין בני מזרח לבני מערב, שבני מזרח סוברים שיש הפרש בקריאה, שתיבת 'ממנו' על רבים המדברים על עצמם היא בנו"ן רפה, וכשהיא על יחיד נסתר הנו"ן דגושה, ובני מערב סוברים שלעולם הנו"ן דגושה. וביאר האבן עזרא הטעם שלעולם מדגישים הנו"ן, שברבים המדברים על עצמם היה מן הדין לומר 'ממננו', כמו שהיחיד אומר על עצמו 'ממני' במקום 'ממנני', שמצאנו דוגמתו בכתוב (משלי א כה) 'ישחרונני ולא ימצאונני'. והנו"ן הדגושה משלמת את חסרון הנו"ן. ובמדבר על יחיד נסתר היה מן הדין לומר 'ממנהו', כמו 'סובבנהו' יבוננהו 'יצרנהו' (דברים לבי), והנו"ן הדגושה משלמת את חסרון הה"א. וזהו טעמם של בני מערב שסוברים שבין כך ובין כך הנו"ן דגושה.

וכן כתב למעשה **בפרי מגדים** (אגרת שניה [ו] ערך ממנו), שתיבת ממנו היא לעולם בדג"ש הנו"ן, ובמלאפ"ם ולא בחולם. ומכל מקום כתב שאם יאמר הנו"ן בחולם (כשמדבר על יחיד נסתר) גם כן אין גוערים בו. **והחיד"א בפתח עינים** (ערכין שם) הביא דברי העיון יעקב שפירש כך הגירסא בספרים 'אל תקרי ממנו אלא ממנו', ש'ממנו' ברבים המדברים על עצמם הוא במלאפ"ם הנו"ן, ו'ממנו' ביחיד נסתר הוא בחולם הנו"ן, וכן כתב בצאן קדשים בדעת התוספות. וחלק עליהם החיד"א, וכתב שלעולם הנו"ן במלאפ"ם.

בשדי חמד (פאת השדה אסיפת דינים מערכת גט סי' יב) דן בדבר גט שטעה בו הסופר, ותחת תיבת 'מינאי' שכתבים עבור הבעל 'ודין די יהוי ליכי מינאי', כתב 'מנהי'. והביא שכמה אחרונים הכשירו גט כזה בשעת הדחק, כיון שלדעתם גם תיבת 'מנהי' מתפרשת 'ממני'. וחלק עליהם השדי חמד, וכתב שהרי הדגש בתיבת 'ממנו' ברבים המדברים על עצמם היא מחמת חסרון הנו"ן ולא מחמת חסרון ה"א, ורק בתיבת 'ממני' ביחיד נסתר הדגש הוא מחמת חסרון הה"א, וכמו שנתבאר. והטעם, משום שברבים המדברים על עצמם שייך לומר 'ממננו', שהוא כמו 'מן אנו', אבל אין שייך לומר 'ממנהו' אלא ביחיד נסתר, שהוא כמו 'מן הוא', ולכן גם ביחיד המדבר על עצמו אין שייך לומר אלא 'ממנני', שהוא כמו 'מן אני', אבל אין שייך לומר 'מנהי'.

איסורים שבטל טעמם וחזרו והוכשרו, ודין הג'לטין

בגמרא מבואר שלהלכה אין דיחוי באיסורים, ואיסור שהיה בו שיעור כזית ונצטמק ופחת מכזית, וחזר לשיעור כזית, חייבים עכשיו על אכילתו כאכילת דבר שיש בו כזית. והראשונים והאחרונים דנו בשייכות שבין דין זה לדין 'חזר וניעור' באיסורים, הנוגע לתערובת חמץ שנתערבה בערב פסח ובא לאכלה בפסח, ולמאכל שנפסל מאכילה וחזר והוכשר, וכמו שיבואר.

כתב **בחוות דעת** (יו"ד סי' קג ביאורים סק"א), שמאכל פגום שחידשה בו התורה שאינו אסור כיון שאינו ראוי לגר, ההיתר הוא בעצם המאכל, ונעשה כעפר בעלמא, ופקע שם האיסור ממנו מכל וכל, וגם אם יחזור ויתקנו לאכילה בדברים המתבלים לא יחזור עליו האיסור [אלא אם כן מלכתחילה לא נפגם לגמרי אלא בפגם כלשהו ולא יצא האיסור מאיסורו].

ובשו"ת בית יצחק (או"ח סי' פ אות ג) ו**בחלקת יואב** (יו"ד סי' יא) ועוד אחרונים חלקו על החוות דעת, והוכיחו שאיסור שנפגם וחזר והשביח חזר לאיסורו הראשון. וכן דעת ה**נודע ביהודה** (שו"ת, מהדו"ק יו"ד סי' כו) ו**הכרתי ופלתי** (סי' פו ס"ק טו ד"ה ובוה אמרתי), שאף מאכל שנסרח מאכילת כלב לא פקע ממנו איסורו, ואם ישיבחנו אחר כך יחזור לאיסורו.

ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' נב, ח"ה סי' ה) האריך להוכיח שלהלכה אין פוסקים כהחוות דעת, אלא כל שחזר ונעשה ראוי לאכילה חזר עליו איסורו.

ועל פי זה כתב שאין להתיר גליצירין הנעשה מחלב ע"י תחבולות מלאכת הכימיה שמנקים אותו ע"י בישול ותחבולות, עד שמפרידים ממנו כל הפסולת מכל טעם חלב שבו, וגם ריחו של חלב אין מרגישים בו, ויש שצידדו להתירו לפי שבמהלך הכנתו נפסל לגמרי מאכילה, ואף אח"כ אינו ראוי לאכילה בפני עצמו אלא על ידי תערובת, וכן יש שהתירו מטעם זה אכילת דזשעליטין [ג'לטין] הנעשה מחתיכות עורות שכבר עובדו בבורסקיות, לפי שבנתיים נתיבש כעץ ואינו ראוי אף לכלב. וכתב המנחת יצחק שלא נתקבל היתר זה אצל גדולי הדור, משום שכל שעכשיו הוא ראוי לאכילה הרי הוא אסור.

והנה **בחלקת יואב** (שם) הביא ראה מסוגייתנו שלא כדברי החוות דעת, ממה שאמרו שאין דיחוי באיסורים, ואיסור שהיה בו שיעור ונצטמק משיעורו וחזר ותפח, חזר לשיעורו הראשון, הרי שהאיסור חוזר וניעור כשחוזר ותופח, והוא הדין לאיסור שפקע כיון שנפגם טעמו, שחוזר וניעור כשהוכשר לאכילה.

וכתב שלכאורה היה מקום לדחות ולומר שרק בסוגייתנו לא נדחה האיסור כיון שעל כל פנים נשאר חצי זית שיש עליו שם איסור, מה שאין כן כשנפגם טעמו ובטל איסורו מכל וכל.

אך באמת אין לדחות כן, שהרי ה**ריטב"א** (עבודה זרה עג. ד"ה כי אתא רב יצחק) הביא בשם הרמב"ן, שהוכיח מסוגייתנו שאיסור שנפל לתוך היתר עוד ועוד עד שהאיסור רב על ההיתר, הרי הוא חוזר ואוסר הכל מדין 'חזר וניעור', אף על פי שבתחילה כשנפל האיסור להיתר לא היה בו אלא מיעוט והיה בטל. וממה שה**רמב"ן** הוכיח מסוגייתנו כן, מוכח שאינו מחלק בין איסור שנדחה שיעורו לאיסור שהותר לגמרי כיון שנתבטל.

ועיין עוד בדברי **החוות דעת** בפניני הלכה שבועות (כד.), עבודה זרה (סה.).

אופן שיעורה של גרוגרת של איסור שהצטמקה

בש"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' רנא) דן בדבר כזית של איסור שהצטמק או שתפח, אם משערים אותו לפי מה שהיה בתחילה או לפי מה שבא לפנינו, והעמיד בזה ד' חלוקי דינים. והדין הרביעי הוא העולה מסוגייתנו, שבכל המאכלים שהיה בהם שיעור בתחילה ועכשיו נצטמקו, כיון שעכשיו אין בהם שיעור אין חייבים עליהם. אבל בגרוגרת ושאר פירות כיוצא בה שאפשר לשלקן ולהחזירן לשיעור, מבוואר **ברמב"ן** (שבת צא. ד"ה הא דבעי רבא) שאפילו בעודו מצומק חייבים עליו, ולמד כן מהמבואר בסוגייתנו דינו של רבי אלעזר בר רבי יוסי בשם אביו שסובר שיכולים לעשר עשר גרוגרות שהם תאנים יבשים על תשעים תאנים שהם לחים, אע"פ שלפי מה שהם עכשיו הרי הוא ממעט במעשרות, שהרי עשר גרוגרות יבשים הם פחותים ממשקל מעשר של תשעים תאנים הלחים, וביאר רב דימי בשם רבי אלעזר בטעמו שהוא לפי גרוגרות דין מיוחד יש להן כיון שיכול לשולקן ולהחזירן לכמות שהיו מתחילה, ולכן אף עכשיו משערים אותם כאילו היו לחים. ולמד **הרמב"ן** שהוא הדין לשאר איסורים כגון שיעור הוצאה בשבת, ונקט **הרמב"ן** שכן ההלכה.

אמנם דעת **הרמב"ן** עצמו היא שאין חייבים בהוצאת שבת אלא כשחזר ותפח, ורק לענין מעשרות חייב רבי אלעזר בסוגייתנו אפילו כשלא חזר ותפח. ותמה עליו **הרשב"א** (שם ד"ה בהא דבעי רבא) והקשה מה ההפרש בין שבת לתרומה. וביאר מהר"ם שיק בדעת **הרמב"ן**, שבתרומות ומעשרות אין צריכים לתקן את הלחלוחית שבפירות אלא את ממשו של הפרי, ומן הדין יכולים לעשר מפרי שנצטמק על פרי שלא נצטמק כיון ששיעור הממשות שבהם הוא שווה ואין הפרש ביניהם אלא בלחלוחית, ולכן אע"פ שהוא פחות במשקל אינו ממעט במעשרות, אלא שהמעשר מפרי שנצטמק על פרי שלא נצטמק איסור אחר יש בו שהרי הוא מעשר מן הרע על היפה, כיון שפרי שנצטמק הוא פרי גרוע. ולזה הועילה סברת רב דימי בסוגייתנו, שכיון שהגרוגרות יכולות לחזור לכמות שהיו, הרי הן חשובות ויכולים לעשר עליהן. אבל בשאר דיני התורה שהלכה למשה מסיני שצריך כזית אין סברת רב דימי מועלת כלל, כיון שעכשיו אין בו כזית. ולפי דרכו של **מהר"ם שיק** נמצא, שבכל דיני התורה אין דינן של הגרוגרות שונה מדינים של שאר המאכלים [ועיי"ש שהוסיף וכתב **שהרמב"ם** (מאכלות אסורות פ"ד) אינו פוסק כלל את חידושו של רב דימי. אך **בכפתור ופרח** (פכ"ד) הביא דברי רב דימי להלכה].

אך **הגר"מ זעמבא בתוצאות חיים** (סי' ח אות ו) ביאר דברי **הרמב"ן** באופן אחר, שלדעתו רק לענין שבת אין הגרוגרת חשובה אלא כשחזרה ותפחה, משום שלענין שבת אין די בכך שיש שיעור משום תורת שיעור, אלא מלבד זה צריך גם שיהיה שיעור כדי שתהיה לדבר חשיבות, משום שמלאכת מחשבת אסרה התורה בשבת, וצריך שתהיה המלאכה חשובה, ומלאכה שאין בה שיעור אינה מלאכה חשובה. וסובר **הרמב"ן**, שסברת רב דימי בסוגייתנו מועילה רק לשיעור שמתורת שיעור, אבל אינה מועילה למלאכת מחשבת, כיון שסוף סוף עתה אין הגרוגרת חשובה. ולכן הצריך הרמב"ן לענין הוצאת שבת שהגרוגרת תחזור ותתפח. ולפי דבריו נמצא שבכל איסורי התורה שאין אנו צריכים למלאכת מחשבת, מועלת סברת רב דימי להחשיב את הגרוגרת כאילו יש בה כבר עכשיו שיעור.

מחק אות אחת מהשם ובא חבירו ומחק עוד אות

בגמרא למדו מדרשות הכתובים, שהעוסק בהחמצת מנחה שכבר נתחמצה, וכן המסרס בעל חי שכבר נסתרס, חייבים כמחמץ הראשון וכמסרס הראשון. ודן **במנחת חינוך** (מצוה תלו אות ז) אם מכאן יש ללמוד לאיסורים אחרים כיוצא באלו, שגם בהם יהיה חייב מי שעשה מעשה איסור גם אם תוצאת האיסור כבר היתה מקודם וכבר נעשתה על ידי אחר, או שמא אין ללמוד מכאן לשאר איסורים.

ונידון המנחת חינוך הוא באיסור מחיקת השם, במי שמחק אות אחת מן השם באופן שכבר אין שם השם עליו, כגון יו"ד משם אדנות, ובא חבירו ומחק עוד אות. וכתב שנראה שהשני פטור כיון שכבר נתקלקל השם במעשה הראשון ונמצא שהשני אינו מוחק את השם. ואינו דומה למסרס אחר מסרס ומחמץ אחר מחמץ, כיון שבהם ריבתה התורה בפירוש שגם השני חייב, אבל בזה מנין לנו שיתחייב השני שהרי לא מחק את שם השם. ומסיק שדבריו הם רק לענין מלקות שאין לוקין על הלאו של מחיקת השם באופן זה, אבל אפשר שאיסור יש בדבר. ושוב ציין למה שדן בזה **בשלטי הגבורים** (שבועות טז), שדעתו גם כן שאינו חייב במוחק אחר מוחק. וטעמו של השלטי הגבורים הוא, משום שבמחמץ אחר מחמץ ומסרס אחר מסרס שגם השני חייב, הרי זה דווקא באופן שהשני הוסיף דבר שלא עשה אותו הראשון. וכמו שפירש רש"י (ד"ה הכל), שהראשון לש את העיסה כשהיא חמץ, והשני אפה אותה, והוסיף בעיסה דבר שלא היה בה קודם לכן. וכן פירש רש"י (ד"ה במסרס) לענין מסרס אחר מסרס. אבל במוחק את השם המוחק, לא הוסיף במחיקה דבר שלא היה קודם לכן, ולכן אין שייך לחייב את השני. וכן כתב **בש"ת חות יאיר** (סי' טז) שיי"ל שודאי לא קדוש שם השם רק כל זמן שהכתב קיים, משא"כ כשנמחק או ניטל אפילו אות אחת או מקצתה, ע"י כך בטל תמונתו.

אך **בבני יונה** (הארוך יו"ד סי' רעו סוף סי') כתב, ששם קדוש שנמחק מקצתו מאליו או על ידי אדם, אסור גם כן למחוק את מה שנשאר ממנו, כיון שאיסור מחיקת השם השווה התורה להיפוכו באיבוד עבודה זרה, כמו שנאמר (דברים יב ג-ד) 'ואבדתם את שמם מן המקום ההוא, לא תעשון כן לה' אלהיכם'. ואם כן כשם שלענין עבודה זרה הדין הוא שצריך לשרש אחריה ולאבד כל זכר ממנה (ע"ז מה:), כמו כן להיפך באיסור מחיקת השם אסור לשרש אחריו ולהוסיף למחקו גם אחר שכבר נמחק. וכתב, שאין לומר שגילתה התורה בחמץ ובסירוס שחייב השני, ומשמע שבשאר דברים פטור, וא"א ללמוד מהם משום שהם שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין. משום שיש לחלק ביניהם, שבחמץ ובסירוס כבר הוא מחומץ ומסורס ולא הועילו מעשיו כלום, ולכן הצריכה תורה לגלות שאעפ"כ חייב, משא"כ בשם השם כל אות בפני עצמה עומדת בקדושתה, ואילו הוסיף בהן מה שנמחק חוזרים לקדושתן הראשונה, והרי זה דומה לנותץ אבן מהמזבח שפשוט שאפילו מן המזבח שכבר ניתץ ממנו אבן חייב עוד על כל אבן ואבן, אע"ג שמזבח הנפגם פסול להקרבה.

ובמשנת חכמים (הוכגלערנטער, יסודי התורה דף טו) כתב בשם אביו, שהשיב במעשה שהיה שנשפך דיו על גבי אותיות שם הוי"ה, והיו"ד הראשונה והה"א האחרונה נמחקו לגמרי, אבל הה"א הראשונה והוא"ו נשארו שלמים, ונשאל אם מותר למחוק מהנשארים על מנת לתקן, ודן באיסור מחיקת שם שנמחק מקצתו. ולדעתו מעיקר הדין איסור מחיקת השם הוא גם בשם שכבר נמחק, שכיון שנתקדשו אותיותיו אין קדושתן פוקעת גם אם נמחק מקצת מן השם, ואסור למחוק את הנותר מחמת הקדושה שיש בו.

יום המישי לא ניסן

מנחות נז

טבעו ודינו של מלח לענין חימוץ

בגמרא הובאה ברייתא שדרשה מריבוי הכתוב (ויקרא ב' יא) 'אשר תקריבו', שגם במנחת נסכים יש איסור להקריבה על גבי המזבח כשהיא חמוץ. והקשו בגמרא איך שייך חימוץ במנחת נסכים, והרי מנחת נסכים מגבלים אותה בשמן שהוא מי פירות, ומי פירות אינם מחמיצים. ותיירץ ריש לקיש, שברייתא זו סוברת שמנחת נסכים שגיבלו אותה גם במעט מים עדיין כשירה היא, ואם כן שייך שתחמיץ באופן זה שהוסיפו לה מעט מים. מסוגיא זו הביאו האחרונים ראייה בנידון מחלוקתם של הראשונים אם המלח דינו כמי פירות או כמים לענין חימוץ, וכמו שיבואר.

כתב ה**טור** (או"ח סי' תסב), מצאתי כתוב שאם נמצאת במלח חטה עם מלח הרי היא חמוץ, כי המלח הוא מתולדת המים, ואינו בכלל מי פירות שאינם מחמיצים. ואינו נראה לי, שהרי התירו בגמרא (פסחים לט:) ותיקא [מאכל קמח, (רש"י שם)] שעושים אותו עם שמן ומלח, ומוכח שמי מלח הם בכלל מי פירות ואינם מחמיצים.

ובבית **יוסף** (ד"ה מצאתי כתוב) הביא דעת הר"ן (פסחים יב. ד"ה ותיקא) החולק, וסובר שמלח דינו כמים כיון שהוא מתולדת המים, והוא מחמיץ את החטה, ומה שהתירו מלח בתיקא הוא משום שהמלח שם הוא מועט וגם מעורב עם השמן ולכן בטל כוחו, אבל מלח לבדו בלי שמן מחמיץ, ואפשר שגם כשהוא עם שמן הרי הוא מחמיץ אם הוא מרובה. וכדעתו פסק בשו"ע (שם ס"ז), שקודם הפסח יש לברר את המלח מתוך החטים, כי כשהמלח מתלחלח הוא נכנס מעט מעט בחטים ומתחמיץ.

ונחלקו הפוסקים באיזה מלח נחלקו הראשונים. דעת ה**דרכי משה** (שם אות ד) שמלח שלנו הנעשה מן הים שמבשלים מי הים ונעשים מלח, נחשב כמים גם לדעת הטור, ומחלוקת הטור והר"ן היא במלח הנחצב מהקרקע. ודעת ה**מגן אברהם** (סק"ז) ועוד אחרונים היא להיפך, שבמלח הנחצב מהקרקע גם הר"ן מודה שאינו מחמיץ אלא כמי פירות, והמחלוקת היא במלח הנעשה מן הים. ובשו"ת **נודע ביהודה** (מהדו"ת או"ח סי' נז) ביאר בן המחבר את סברת הר"ן לפי דברי הדרכי משה שאפילו מלח הנחצב מהקרקע דינו כמים, ולכאורה קשה למה יהיה נחשב מים להחמיץ והרי הוא אבן מאבני האדמה. אך באמת מבואר בספרי חכמי הטבע שיש מיני אבנים אשר מתחילה היו מים הנגרים, ובבטן הארץ כאשר סגרה עליהם האדמה מכל צד ולא הגיע אליהם אויר הטבעי, הם נקרשים ומתהפכים ונעשים אבן. ורבים מחכמי הטבע מונים גם את אבני האחלמה מכלל אבנים אלו שהתהפכו מן המים, והוא אבן קריסטאל הידוע אצלנו. ואחר שהתהפכו ונעשו אבן, שוב אינם חוזרים לברייתם ואינם נמסים בשום אופן לחזור ולהיות מים. ומעתה לדעת הר"ן גם המלח שחופרים מן הקרקע היה מתחילה מים מלוחים, ובתחתיות הארץ התהפכו ונהפכו לחומר האדמה והתקשו כאבן, ולכן דינם כמים.

וה**רא"ש** (פסחים פ"ב סי' כג) דן גם כן אם המלח מחמיץ אם לאו, וכתב שיש מביאים ראייה שמלח אינו גורם חימוץ ממה שהתירו ותיקא שעשויה עם מלח ושמן, וכתב הרא"ש שאין זו ראייה, שהמלח ממהר את החימוץ כשנילושה במים, אבל אם נילוושה במי פירות המלח לבדו אינו גורם חימוץ. והוא כדעת בנו הטור, שמלח לבדו דינו כמי פירות ואינו גורם חימוץ, ורק כשמצטרף עם מים הרי הוא מחמיץ.

אמנות קודש

מנהלי ישראל ע"פ סדר התקופה

כפתור השבת

כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם שהן באות חמץ

והטעם שבתודה נאפה חמץ, כי האדם המביא תודה הוא מכיר בטובת הבורא עליו וממילא לא יחטא אז, מפני כי לבו הומה אהבה לה' על כל תגמוליו עליו, ועל כן עליו להביא גם חמץ להורות כי גם בזה רצון הבורא, ועל כן ד' צריכים להודות מפני כי גם בעולם הזה הוא דבר טוב ונאה להמבינים איך להתנהג בזה, כמו שאמר החכם מכל האדם 'גם את העולם נתן ה' בלבכם' וגו' (קהלת ג' יא). והטעם ששתי הלחם נאפה חמץ, כי עיקר נתינת התורה היא לישראל ע"י שיצר הרע יש בהם כדאיאת בגמרא (שבת פח:) בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא וכו' אמר להן למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם, הרי כי עיקר קבלת התורה היה רק בשביל היצר הרע שיש בינינו, ולכן השתי הלחם היה בא בשביל כבוד יום טוב של עצרת שהוא בשביל מתן תורה, היה לחם חמץ המורה על יצר הרע להורות שזה גרם לנו כל היום טוב הזה.

(נטעי איתן, ליקוטים)

אי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה

יש להבין נועם שיח סוד חכמים אי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה, על פי מה שדרש רבי מאיר (סנהדרין נב.) מה ת"ל 'את אביה היא מחללת באש תשרף' (ויקרא כא ט), שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול וכו', אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא אפילו לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא, ועל פי זה עולה יפה מאמרם אי בר אבהן ולא בר אוריין אז את כבוד אביו הוא מחלל, אשר על כן עונשו קשה באש ישרף אישא תיכלה.

(שאלות ותשובות הרב"ז, ח"א סימן כט)

אי בר אוריין הוא יאי אי בר אוריין ובר אבהן יאי ואי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה

ויש לתמוה הכי משום דאינו בר אוריין ראוי הוא שתאכלנו האש. ויש לומר, דאיאת במדרש תנחומא (ויקרא ה) על הפסוק 'ונתנו בני אהרן אש על המזבח וערכו עצים' (ויקרא ז), כל העצים כשרים למערכה חוץ מגפן ומזית, למה שהם עושין פירות משובחים, הא למדת שבזכות הבנים אבותיהם מתכבדין עכ"ל. והנה ידיעת ההפכיים אחת היא, אם הבנים מוכתרים במעלות נכבדות יגדל ויתנשא על ידיהם כבוד האבות, ואם הבנים הם שפלים משפילים הם את כבוד האבות, ונמשך מזה כי לא יכלו הבנים הפחותים להתפאר במעלות אבותיהם, יען כי הם בעצמם מסבבים שפלות וקלון להאבות. ועל ראיון זה מרמז רבי פרידא בדברים מעטים, אי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה, כלומר האדם מדומה לעץ, ודוקא אם הפירות הם משובחים אין העצים נשרפים, אבל אם אין הפירות משובחים נשרפים העצים, ולזה אמר אי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה, כלומר שאינו ראוי לעשות לו כבוד בעבור אבותיו, כי גם הוא אינו עושה כבוד לאבותיו.

(תורת בר נש, תולדות)

לכל אחד מגיע

עוז והדר במבצע!

לכל אחד מגיע חומש כיס מפואר
דמוי עור של עוז והדר עם התפילות לשבת

רק 79 ₪ לסט

המבצע עד לר"ח אייר

אפיקומן

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה